

Nyt Babel

#40

Kristendommens eksklusivitet og menneskets frihed
af Knud Nyboe Rasmussen

Hvi er Herrens Ord forsvundet af de nye salmer
af Kristian S. Larsen

Det dystopiske fællesskab
af Merete Bøye

Skabelsesnåden – en skitse
af Stig G. Rasmussen

Anmeldelse: ny oversættelse af Markusevangeliet
af Morten Rydal

Prædiken til 21. søndag efter trinitatis
af Maria Louise Odgaard Møller

december 2025

Leder

Den 31. december slutter høringsfasen for Dåbskommissionens arbejde. Man har et fornemmelse af, at der nærmest er garanti for, at de barsler med et til flere forslag til nyt ritual, for ellers ville hele deres værk – og alle de skatte kroner, der er brugt på det – jo være spildt.

I arbejdet med et nyt ritual har kommissionen især været optaget af "moderne menneskers behov". Det antages, at "moderne mennesker" er dybt forargede over det nuværende ritual, og at dette ritual faktisk mere eller mindre direkte er årsag til den faldende dåbsprocent. Får vi derimod et nyt og mere tidssvarende ritual, så må man formode, at alle Danmarks ukristelige børnefamilier derimod vil valfarte til kirke for at få deres pøder døbt.

Begrebet "moderne mennesker" er, når det bruges i kirkelig sammenhæng, kodesprog for folk, der ikke tror på Jesus som deres herre og frelser. Det er dem, man ønsker at komme i møde med det planlagte nye ritual. Vi skal med andre ord have et nyt dåbsritual for at gøre mennesker, der ikke er kristne, tilpas. Det er vist første gang i historien, at dét sker.

Naturligvis kan man godt ændre et ritual. Ritualer er blevet ændret mange gange før. Men altid med baggrund i teologi, ikke i meningsmålinger eller præsters diffuse fornemmelser af, hvad "moderne mennesker" godt kunne tænke sig. Det er, som om denne ritualændring mest er optaget af at fjerne alle anstødssten inklusive dén, der (jf. Peters første Brev) også er hovedhjørnestenen i den kristne kirke af levende stene.

Den teologi, der ligger til grund for det nuværende ritual, er luthersk dåbsteologi. At man bliver Guds barn og arving i dåben, er en tanke, vi finder hos Paulus. Det ligger i dåbsritualet, at der finder en forvandling af mennesket sted i dåben. I dåben får man "syndernes forladelse og det evige liv", og det vil sige, at man i dåben bliver "genfødt" og går fra at være et dødeligt menneske under lovens trældom til at være fri og frelst og have del i det evige liv, som Jesus vandt os. Det slås fast, at det er i dåben, man bliver Guds barn: "Den hellige dåb, hvori du gør os til dine børn".

Flere stemmer i debatten har givet udtryk for, at de ikke mener, man bliver Guds barn i dåben, men at alle automatisk er det fra fødslen eller undfangelsen. Denne teologi er ikke luthersk, og den er temmelig problematisk. Hvis det er forudsat, at man - blot ved at være til - er Guds barn, og altså ikke bliver det ved dåben, så havner man enten i en moralistisk kristologi, eller man gør dåben - ja, man gør Kristus - fuldstændig overflødig til frelse.

Det handler om, hvorvidt vi overhovedet mener, Kristus er nødvendig til frelse. For hvis man allerede ved skabelsen bliver Guds barn og får del i frelsen og det evige liv, hvad skal vi så med Kristus? Hvorfor døde han på korset, hvis ikke for at frelse os fra synden og døden?

Hvis dåben ikke er frelsesformidlende, og at man ikke bliver Guds barn i dåben, hvad skal vi så med dåben? Så er det bare en dåb til ingenting. Eller i bedste fald til "fællesskabet", som jo er det store mantra alle steder i dag. Det er det, "moderne mennesker" ifølge alle eksperterne gerne vil have: et livslangt forbrug af tomt og overfladisk fællesskab om ingenting.

Om Nyt Babel

af Nyt Babel

Nyt Babel er et nettidsskrift, som drives på frivillig basis. Det redigeres af Stine Munch, Merete Bøye og Nana Hauge. Læs det på nytbabel.dk.

Redaktørerne får ikke løn og skribenterne får ikke honorarer. Vi har til gengæld visse udgifter, fx til webhotel, hjælp til web-problemer, redaktionsmøder, annoncering og forsendelse af trykte artikler til folk, der ikke har internet.

Hvis du er glad for Nyt Babel og har lyst til at støtte tidsskriftet, kan du sætte penge ind på denne konto i **Danske Bank**

Registreringsnummer: **3412**

Konto: **3412 312 082**

Du kan også støtte ved at dele Nyt Babels artikler på sociale medier, eller ved at trykke et par ekstra udgaver af pdf-filen og give dem til dine venner eller lægge dem rundt omkring, hvor der kunne tænkes at findes læsere.

Vi takker for enhver støtte. Tak til alle, der har støttet hidtil med små og store beløb.

Kristendommens eksklusivitet og menneskets frihed

af Knud Nyboe Rasmussen

Da kristendommen for små 2000 år siden begyndte at brede sig ud i den græsk-romerske verden, blev en af de stående anklager mod de kristne hurtigt, at de var gudløse, ateister.

Den betegnelse fik de, fordi det var de færreste af samtidens brogede religiøse forestillinger, der deltes af de kristne – og hvad mere var: De deltog ikke i hedenskabets religiøse ceremonier, hvad enten det drejede sig om forskellige former for frugtbarhedskult eller statskult. Især det sidste var mistænkeligt, eftersom det alt beherskende romerske imperium havde sin egen religiøse ideologi personificeret i kejserens person, der betragtedes som guddommelig og derfor fordrede tilbedelse af alle imperiets undersåtter.

Men de kristne nægtede at anerkende det politiske systems guddommelighed – ikke at samfundsmagten har en gudgivet funktion at udøve – det anerkendte man, som vi møder det hos Paulus, og jo også hos Jesus selv, der havde sagt, at man skulle give kejseren, hvad kejserens er – men rigtignok ikke, hvad der kun tilkommer Gud, altså tilbedelse.

Derfor nægtede de kristne at anerkende statsmagtens guddommelighed symboliseret ved kejserens guddommelige status, og de afviste derfor også på det bestemteste at ofre til kejserens billede, som det var skik og brug at gøre og forbundet med livsfare at nægte.

Det foranledigede mange og blodige forfølgelser af de kristne, som overfor det politiske systems krav på guddommelighed fastholdt: Der er kun én Gud og én Herre, nemlig den levende Gud, Himlens og jordens skaber, og hans énbårne Søn Jesus Kristus.

Det var ud fra denne tro, at de kristne boykottede, ja, afviste hedenskabets mange former for religiøsitet eller ”gudelighed” og derfor måtte indkassere beskyldningen for gudløshed – at de var ateister.

JESU "GUDSBESPOTTELSE"

Denne dom over de kristne skulle egentlig ikke kunne undre os så meget. For går vi tilbage til ham, som de havde navn efter, Kristus selv, Jesus fra Nazareth – hvad var det så, han var blevet anklaget, dømt og henrettet for?

Det var også en form for gudløshed, ja, faktisk endnu værre: anklagen mod ham lød på gudsbespottelse, fordi, som jøderne sagde: ”Du, som er et menneske, gør dig selv til Gud.”

Hvad var det nemlig, han havde sagt og gjort? Jo, han talte og handlede, som var han i Guds sted – som er det Skaberen selv, der taler og handler med mennesker igennem ham. For eksempel sagde han: ”JEG ER vejen og sandheden og livet; ingen kommer til Faderen uden ved mig.”

”JEG ER” – det var ord så store og ladet med betydning, at ingen jøde kunne undgå at komme til at tænke på Guds åbenbaring af sit navn for Moses ved den brændende tornebusk, hvor han sagde: ”JEG ER den, JEG ER” – og: ”Sådan skal du sige til israelitterne: JEG ER har sendt mig til jer.”

Nu svarer Jesus på disciplen Thomas` spørgsmål om vejen til Faderens hus: ”JEG ER vejen og sandheden og livet.” (Johannesevangeliet kapitel 14, hvorfra flere af citaterne i denne artikel er taget)

Og til den anden discipel, Filip, der ikke kunne begribe, at hans mester skulle have en så afgørende betydning for ethvert menneskes forhold til Gud – svarede Jesus bebrejdende: ”Så lang tid har jeg været hos jer, og du kender mig ikke, Filip? Den, der har set mig, har set Faderen.” (smst) Og han understregede yderligere, at de ord, han taler, ikke er han egne, men det er Faderen, Gud selv, som gør sine gerninger mod mennesker i hans ord.

KRISTENDOMMENS EKSKLUSIVE GRUNDPÅSTAND

Stærkere kan det ikke siges, at Faderen og Sønnen er ét – altså at mennesket Jesus fra Nazareth er Guds énbårne Søn, i hvem Faderen åbenbarer sig for mennesker. Men præcis den påstand var det, som blev ramt af anklagen for gudsbespottelse og førte til Jesu død på korset. (I en opdateret parentes kunne man indføje, at det er præcis samme påstand, Løgstrup gør gældende, når han siger, at ”Gud gør Jesu ord og gerninger til sine” og sætter sin skabermagt bag dem)

Den anden klare og lige så provokerende påstand, som vi møder i Johannesevangeliet: at Jesus alene er vejen til Gud og dermed til sandheden og livet for mennesker, for ethvert menneske – den påstand går ud på det samme og har trukket i samme retning. For hvilken fræk påståelighed og ugudelig intolerance er denne påstand ikke udtryk for? Den anfægter jo troen på alle andre guddommelige institutioner og autoriteter – inklusive den i den græske verden gængse tro på menneskets evige og guddommelige sjæl, der i sig selv rummer frelsens mulighed.

Kristendommens eksklusive grundpåstand: at vejen til sandheden og livet for mennesker er Jesus Kristus og kun ham – den levner jo kun mennesket ét virkeligt håb imod døden og alt det, som truer os på livet, nemlig ham, som til forskel fra os har livet i sig selv, fordi han er opstandelsen og livet, den, som gennem sin død og opstandelse er gået forud for os til Faderens hus for at gøre en plads rede for os. Ikke blot er han i den forstand livet, han er også vejen til livet – den eneste farbare vej for det dødelige menneske, som ikke har livet i sig selv.

IKKE SJÆLELIG VIDEREEKSISTENS MEN KØDETS OPSTANDELSE

Ej heller venter der de dødelige nogen ”automatisk” overgang til en ny eksistens på jorden. Denne sjælevandrings- eller reinkarnationstanke må evangeliet karakterisere som ønsketænkning eller slet og ret overtro. Evangeliet fastholder – realistisk – at døden er det skabte og forgængelige menneskes grænse og derfor alvor.

Derfor kunne de gamle kristne heller ikke trøste sig med deres græske samtids forestillinger om en sjælelig videreeksistens. Nej, det eneste virkelige håb for mennesket fandt de i troen på kødets opstandelse, altså i den tro, at Skaberen, som har skabt mennesket med legeme, sjæl og ånd, at han engang vil oprejse det hele menneske til nyt liv i sit rige ved og sammen med sin énbårne Søn, som er ”førstegrøden” af de opstandne.

Kødets opstandelse! Der er ingen tvivl om, at dette krasse og kropslige udtryk har virket som en provokation i samtiden, ja, som en brand i næsen på de overåndelige religiøse omgivelser, som den unge kirke befandt sig i.

SITUATIONEN IDAG MINDER OM DENGANG

Men det samme er jo også tilfældet i dag – i en moderne nutid, som sværmer for det ”åndelige” – eller det ”spirituelle”, som man foretrækker at kalde det med et latinsk ord.

Men dengang som nu fastholder kristendommen – imod al den religiøse åndelighed eller spiritualitet - at der er kun én vej til sandhed og liv for det dødelige og i sig selv fortabte menneske, nemlig Jesus Kristus, Guds énbårne Søn, vor Herre, som er død og opstanden for os. Eller som apostelen Peter udtrykte den samme påstand, da han og Johannes stod anklaget for jødernes råd, fordi de havde helbredt en lam mand i templet – da sagde Peter: ”Jesus er den sten, som blev vraget af jer bygmestre, men som er blevet hovedhjørneste. Og der er ikke frelse i nogen anden, ja, der er ikke givet mennesker noget andet navn under himlen, som vi kan blive frelst ved.” (Apostlenes Gerninger kapitel 4)

I dag vil man vel ikke ligefrem beskyldes denne påstand og med den kristendommen for gudløshed og ateisme – skønt hvem véd, med al den religiøsitet og spiritualitet, tiden er fuld af?

I hvert fald kan man sige med sikkerhed, at mange, måske de fleste vil finde evangeliets påstand om Jesus som den eneste vej til Gud, som er givet mennesker, frygtelig ”intolerant”. For denne bestemte og klare påstand støder jo an mod forestillingen om, at enhver bliver salig i sin tro – og at den ene tro derfor kan være lige så god som den anden. At hævde noget andet ville være at ”diskriminere”, og præcis dét er jo synden over alle synder i dag.

For den moderne relativisme og tolerance, for hvilken alt i princippet er lige godt og lige gyldigt og derfor måske i virkeligheden ret ligegyldigt – for denne moderne religiøse

fornemmelse er kristendommen præcis lige så anstødelig, som den var for den almindelige religiøsitet i det gamle Romerrige. Man vil i dag nok ikke beskyldte kristendommen for gudløshed og ateisme. Så meget mere vil man anklage den for intolerance og diskrimination.

DEN BEFRIENDE POINTE I KRISTENDOMMENS EKSKLUSIVITET

Men kristendommen bliver stædigt ved sit. Og det gør den – ikke for sin egen skyld, men for menneskets skyld – for vores skyld. Den fastholder sin eksklusive påstand om, at et menneskes frelse og fremtid alene ligger i Guds og hans énbårne Søns hånd. Og at vi derfor frelses ved tro og tro alene. Det lutherske ”alene” (sola fide, sola gratia: ved troen alene, ved nåden alene) er her ikke udtryk for en begrænsning eller indsnævring af frelsens universalitet og gyldighed for alle, men tværtimod en understregning af den, ja en betingelse for den. Jævnfør missionsbefalingen, der som bekendt er ”all inclusive”, idet den omfatter ”alle folkeslagene”. Måske kunne man sige, at når talen er om kristendom, så er eksklusivitet og universalitet ikke en adskillende modsætning, hvor det ene udelukker det andet, men tværtimod det, som Løgstrup kaldte en ”forenende modsætning”, hvor modsætninger fastholdes i en frugtbar spænding (Jfr. Gerhard Ebeling i ”Dogmatik des christlichen Glaubens” I, side 87: ”Eksklusiviteten og universaliteten, der er kendetegnende for den kristne tros påstand, udelukker ikke hinanden.”

Og hvor mærkeligt det måske end kan lyde i moderne ører, så er der faktisk en stor og befriende pointe i kristendommens åbne eksklusivitet. For dermed befries vi fra enhver form for individuel selv-frelseri og religiøs halsen efter selv at finde vort livs fundament og noget, som kan redde os. I stedet siger Jesus til hver og en af os: ”Tro på Gud og tro på mig!”

Med denne fordring om tro giver evangeliet os frihed til at leve som mennesker - uden at skulle lade os dirigere, endsige tyrannisere af religiøsitetens og religionernes mangeartede spekulationer og anvisninger på, hvordan vi skal leve, og hvad vi skal gøre, for at blive frie og ikke mindst frelse os selv.

Troen gør fri, kæk og munter – sagde den Luther, der var yderst klar i mælet, når han forkyndte, at det er Gud og kun Gud, der i sin Søn kan frelse os. Det var på baggrund af denne tro og ud af den, at den samme Luther talte lige så klart og opløftende ”om et kristenmenneskes frihed” – den frihed, i hvilken et menneske får lov til at nøjes med at være menneske og leve af Guds nåde, ja, skal nøjes med det – fordi Gud alene er Gud.

Knud Nyboe Rasmussen er cand.theol., foredragsholder og tidligere sognepræst

Hvi er Herrens Ord forsvundet af de nye salmer

af Kristian S. Larsen

Der skrives nye salmer i stor stil. Det er godt og vigtigt. Det er til alle tider en vigtig side af kirkens liv, at evangeliet formidles og formuleres poetisk i salmer og sange. I Bibelen lyder opmuntringen bl.a.: "Undervis og forman med al visdom hinanden med salmer, hymner og åndelige sange, syng med tak i jeres hjerte til Gud." (Kol. 3,16). Sang og musik, salmer og poesi hører altså med til kirkens identitet.

Men da sprog, samfund, menneskers liv og dagligdag og den erfaringsvirkelighed, salmerne taler ind i, er under stadig forandring, er det godt, at mennesker med poetisk evne og åndelig indsigt sætter nye ord på det gamle evangelium. Det arbejde skal de opmuntres i. Dét kan og bør vel at mærke ske uden at nedvurdere den uvurderlige skat, som salmedigtning fra tidligere tider udgør. Den bør vi værdsætte højt og holde godt fast i. Men nye salmer er i udgangspunktet også en rigdom.

Imidlertid er der i nyere salmedigtning tendenser, som kalder på eftertanke. For i en ret stor del af dem synes centrale elementer i den kristne tro at være ganske svagt til stede eller helt udeladt. Nogle digtere arbejder bevidst og udtalt med at forme tekster, hvor klassiske ord som synd, dom, nåde, frelse og forsoning ikke blot omformuleres, men hvor begreberne også gives et nyt indhold. I nogle tilfælde er dette indhold i direkte modsætning til begrebernes klassiske betydning.

I nogle tekster udelades helt enkelt ordet 'Gud' eller andre navne for ham, så det i sidste ende kan stå uklart, hvem teksten taler om eller henvender sig til. Resultatet kan være flotte digte med velformede ord og flotte sproglige billeder, men hvor forbindelsen til Bibelens tankegange og den klassisk kristne tro opleves som svækket eller på grænsen til helt fraværende.

'Hvi er Herrens ord forsvundet af Hans hus', spurgte Grundtvig i 1810. Her var situationen, at søndagens prædiken var blevet overtaget af almene betragtninger om livet og praktisk vejledning til dagligdagen.

Er der tendenser i den aktuelle salmeskrivning, som peger i samme retning? At evangeliet bliver erstattet af almenmenneskelige betragtninger og generelle livserfaringer, og at Gud og evangeliet kun får plads ude i periferien i form af uklare og tvetydige formuleringer? Er der med andre ord rationalistiske tendenser, som truer arbejdet med nye salmer? I så fald er det aktuelt at mane til grundig eftertanke og spørge: Hvi er Herrens ord forsvundet af de nye salmer?

Er salmeskrivningen måske på vej dérhen, hvor der skrives mere og mere om en Gud, som vi kender mindre og mindre – eller mindre og mindre vil kendes ved...? I så fald er det ikke kun uheldigt eller ærgerligt, men dybt problematisk.

Evangeliet og dets formidling i form af salmer er ikke bundet og afgrænset til bestemte ord eller klassiske formuleringer. Men evangeliet handler om et bestemt budskab og om ordet fra Gud, som har åbenbaret sig, og som derfor ikke behøver være fjern og ukendt for os.

Skal en poetisk tekst kaldes en salme og kunne bruges som sådan, må den derfor være knyttet til dette ord og bærer af netop dette budskab. Et digt, hvor Gud ikke nævnes, og hvor tekstens budskab holder sig på afstand af centrale elementer i den kristne tro, er ikke en salme. Det kan være en både livsklog og indholdsrig tekst, men den kan ikke betegnes og bruges som salme. Salmer er ikke kun 'dogmatik på vers'. Nogle salmer kan betegnes sådan, og de hører også med som en del af den vidt forgrenede genre, der hedder salmer. Men salmer er også digte, der udlægger, fortolker og aktualiserer og knytter budskabet til menneskers konkrete liv.

Tekster, der entydigt og markeret lægger afstand til eller helt afviser en klassisk formulering af troen, kan imidlertid ikke bære opgaven som salme. Der er tværtimod noget selvmodsigende ved salmer, der viger tilbage for at tale tydeligt om Gud.

Der skal fortsat opmuntres til at arbejde med nye salmer og sange og i det hele taget med at formulere og formidle evangeliet. Skriv, så det gnistrer, og syng, så det kan høres!

Men der skal også opmuntres til, at det, der skrives og synges, må holde livsforbindelsen til den klassiske salmesang og til den kristne tros samlede billede af Gud og relationen til ham. Også i arbejdet med nye salmer er det vigtigt – med ord fra netop en klassisk salme – at "i troskab mod dig vandre og følge ordets lys" (DDS 8,5).

God arbejdslyst til denne vigtige opgave!

Kristian S. Larsen er cand.theol. og formand for Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse

Det dystopiske fællesskab

af Merete Bøye

Du må ikke følge mængden i at øve ondt (2. mosebog 23.2)

Fællesskabet er i høj kurs for tiden. Alle taler om det. Psykologer bedyrer, at mennesker har brug for at indgå i fællesskaber og ”opleve, at vi er en del af noget”.

Et menneskes relationer til andre mennesker er noget af det, der gør livet værd at leve. Barnets relation til sine forældre, menneskets relation til Gud, relationen til en kæreste eller ægtefælle, og relationer til gode venner. ”Du skal elske din næste som dig selv”, siger Jesus, og dermed understreger han netop vigtigheden af kærlige forbindelser mellem mennesker.

Langt de fleste mennesker har brug for andre mennesker at spejle sig i. Mennesker at elske og elses af, mennesker at tale med, grine med, skændes med, dele livet med. Det er det, der gør livet rigt og spændende, og mangler man relationer, bliver man let ensom og ulykkelig. ”Det er ikke godt for mennesket at være alene”, som Gud konstaterer allerede i Bibelens første kapitel.

Men er menneskelige relationer og fællesskab det samme? Ikke nødvendigvis. Relationer er forhold mellem enkeltmennesker. Fællesskaber er større sammenhænge af mennesker, der alle, som ordet siger, har noget til fælles. Et fællesskab kan være alt fra en familie til et landsbysamfund, et sangkor, et fodboldhold eller en menighed.

Det er som medlem af et fællesskab, at man kan opleve at være ”en del af noget”. Når man er i harmoni med de andre stemmer i koret eller udfylder sin plads på fodboldholdet, erfarer man, at man er del af noget større.

Dette større, som man er del af, har ligesom sin egen vilje, sit eget mål. Det er en maskine, hvori den enkelte er et tandhjul, og det er vigtigt at hver enkelt tandhjul gør sit; men hvad der helt konkret driver maskinen af sted, er svært at sige. Den har sit eget liv, som er større end de enkelte dele. Det kan være berusende at være en del af sådan en velkørende maskine, der ligesom driver sig selv af sted, mens man selv drives af sted af maskinen.

Men ikke alle fællesskaber er lige gode. Når man er mange sammen om at mobbe en klassekammerat, oplever man, at man er del af noget større. Når man er mange, der bærer uniform og marcherer i takt, oplever man også at man er del af noget større. Også dette ”større” er det berusende at være med i. Man er ikke bare en lille ubetydelig person, en myre, nej, man er del af en stor sammenhæng, en stor smuk tue.

Den slags fællesskaber omtales ikke så ofte, men i den dystopiske litteratur er de kvælende nærværende. Det bliver tydeligt i romaner som Orwells 1984, Zamjatin's *Vi* og Karin Boyes *Kallocain*, at ordet "fællesskab" ikke er positivt i sig selv. Kunstneren Uwe Max Jensen skal engang have sagt, at "ethvert opbyggeligt fællesskab rummer i sig kimen til det totalitære". Det har han forhåbentlig ikke helt ret i, men sandt er det, at det, der begyndte med en fælles vilje til at bygge noget godt sammen, ofte er endt i totalitarisme.

DET SJÆLEFORTÆRENDE FÆLLESSKAB – JEVGENIJ ZAMJATIN

Den russiske / sovjetiske forfatter Jevgenij Zamjatin (1884 til 1937) blev som ung studerende i Skt. Petersborg politisk engageret til fordel for bolsjevikpartiet. Han begyndte at skrive skønlitteratur i 1908 og fik gode anmeldelser. Efter oktoberrevolutionen i 1917 blev han kritisk over for kommunismen, og hans roman *Vi* (1921) ligner en pessimistisk fremskrivning af, hvor det kollektivistiske kommuniststyre kunne udvikle sig hen med tiden. I Sovjetunionen ville man af samme årsag ikke udgive romanen, og Zamjatin kom under angreb for at lade den udgive i USA og Tjekkoslaviet.

På det tidspunkt skulle man i Sovjet bakke offentligt op om regeringens politik, hvis man ville undgå censur. Det gjorde Zamjatin bestemt ikke, og det endte med, at han blev, hvad man i vore dage vil kalde *cancelled*. Hans bøger blev fjernet fra bibliotekerne, og han kunne intet nyt udgive. Han fik i 1931 lov til at rejse til Paris i et år, og han vendte aldrig tilbage til Sovjet. *Vi* blev ikke udgivet i Sovjetunionen før 1988, mere end 50 år efter forfatterens død.

Alene titlen afslører, at romanen drejer sig om fællesskab. Handlingen i *Vi* udspiller sig i en fremtid, der ligger 800 år fremme i tiden i forhold til udgivelsestidspunktet. Ingeniøren D503 bor i Enhedsstaten, og romanen giver sig ud for at være hans optegnelser om tilværelsen som et lille tandhjul i den store, velsmurte maskine, som Enhedsstaten er. Optegnelserne er tiltænkt de rumvæsner, som han regner med snart vil blive opdaget på Venus og Uranus.

Mennesker navngives i Enhedsstaten med numre. Mere end det: de *er* numre og bruger ordet "nummer" i stedet for "menneske". Mennesker er bogstaveligt talt reduceret til tal.

Kvinder har kun ret til at få børn, hvis de lever op til "moderskabsnormen". Når de får børn, skal de aflevere dem på "børnefabrikken", hvor de bliver opfostret. Borgerne bliver konstant overvåget af et vagtkorps kaldet "vogterne". At være vogter er et let job, for alle bor i gennemsigtige huse af glas og kan hele tiden betragtes udefra. Borgerne angiver desuden villigt og gerne hinanden.

D503 beskriver sin tilværelse i den gennemsigtige glaslejlighed, der er hans hjem: "En munter, krystalklar lille klokke i hovedgærdet: klokken var 7, tid til at stå op. Til højre og til venstre, gennem glasvæggen var det som at se mig selv, mit værelse, mit tøj, mine

bevægelser gentaget tusind gange. Det gjorde godt: at se sig selv som en del af et kæmpestort, mægtigt hele.”

D503 filosoferer over Enhedsstatens velsignelser og skriver i sine optegnelser: ”Tag nu for eksempel to skåle på en vægt: i den ene ligger et gram, i den anden et ton, i den ene ”jeg”, i den anden ”Vi”, Enhedsstaten. Er det ikke klart, at det at forestille sig at ”jeg” kan have nogen rettigheder i forhold til Staten, er det samme som at forestille sig at grammet kan opveje tonnet. Og heraf følger distributionen: retten følger tonnet, pligten grammet; og den naturlige vej fra intethed til storhed er at glemme, at man er et gram, og i stedet føle sig som en milliontedel af et ton.”

Enhedsstaten henretter afvigere offentligt, og fejrer det med højtidelig ceremoni med deltagelse af eneherskeren som kaldes Velgøreren: ”En storstået festdag for alles sejr over den enkelte, summens over enheden”.

D503 er hovedingeniør på et stort rumskib, *Integralet*, som skal bringe Enhedsstatens ideologi ud til andre planeter. En dag, mens man er ved at udføre nogle afprøvninger af skibet, omkommer ti mennesker ved en ulykke. D503 beskriver hændelsen således:

”Ved den første test (affyring) stod en ti måbende numre fra vores hangar ved motorens udgangspibe – der var intet tilbage af dem bagefter ud over lidt smulder og sod. Jeg kan med stolthed her skrive, at vores arbejdsrytme ikke et øjeblik lod sig påvirke af denne hændelse, ingen så meget som fortrak en mine; både vi og vores maskinel fortsatte vores retlinede og cirkelformede bevægelse med absolut samme præcision, som om intet var hændt. Ti numre er jo knap en hundredmilliontedel af Enhedsstatens masse, en hurtig udregning viser at det kun er en uendelig lille størrelse af tredje orden. Den aritmetisk uforståelige følelse af medlidenheden var kun noget de kendte til i gamle dage: vi synes, den er latterlig.”

Det store Vi bliver i de anførte citater sat op imod det lille jeg, men D503s begejstring for det store Vi bliver først rystet, da det bliver sat over for et ”du”: den mystiske dissident, I330, hvis ansigtstræk minder D503 om et X: den ubekendte. Det er, da denne enkelte anden, dette ”du”, træder frem på scenen og tiltrækker sig al D503's opmærksomhed, at ”vi” begynder at smuldre. Gennem resten af romanen er D503 splittet mellem I330 og det store ”vi”. Han er splittet mellem driften mod at være en del af noget større og den lige så stærke drift mod at indgå i et meningsfuldt kærlighedsforhold til et enkelt andet menneske og blive ét med denne ene anden. Med andre ord bliver det store individudslettende fællesskab sat op som modsætning til den meningsfulde relation mellem enkeltmennesker.

Efter at D503 har mødt I330 og talt med hende, får han også øje på nogle af de andre enkelte i mængden, og det går op for ham at ”vi var alle forskellige”. Tankerne er sat i gang, og selvom han prøver, kan han ikke standse de kætterske tanker og forkerte følelser.

Han formoder, at han er syg, og går til lægen, der konkluderer, at ja, han er meget syg. Diagnosen er: ”Det står sløjt til med Dem! De har tydeligvis udviklet en sjæl”.

D503 er som nævnt splittet mellem sin loyalitet over for den store ensartede Enhedsstat, og sin stormende kærlighed til enkeltmennesket I330. Hvad han ender med at vælge, skal ikke røbes her.

Problematikken om enkeltmennesket over for fællesskabet er kendt fra mange andre dystopiske værker, og derfor er *Vi* måske ikke helt så spændende at læse i dag, som den var i 1920'erne. Men da Zamjatin skrev romanen, var disse temaer nye, og det er tydeligt, at senere forfattere som George Orwell og Karin Boye lod sig inspirere af *Vi*. Dens kritik af fællesskabet for fællesskabets skyld – og den udslettelse af individet, familien og følelser som kærlighed og medlidenhed, der følger med – er meget markant og præcis, og stadig relevant i dag.

DET PÅTVUNGNE FÆLLESSKAB - 1984

George Orwell læste *Vi* og skrev en rosende anmeldelse af den i tidsskriftet *Tribune* i 1946. Han nævnte, at den sandsynligvis havde inspireret Aldous Huxley til at skrive *Fagre Nye Verden*, hvilket Huxley dog aldrig selv har bekræftet. *Vi* resonerede med Orwells egen kritik af den totalitære stat, og der er bred enighed om, at Zamjatins roman var en stor inspirationskilde til hans berømte værk, *1984* (1949).

Hos Zamjatin var væggene lavet af glas. I 1984 opnås den samme gennemsigtighed i megastaten Oceania ved, at alle borgerne hele tiden overvåges gennem skærme. Den ubehagelige selvbevidsthed og frygten, der følger med at vide sig konstant overvåget, er malende beskrevet. Intet har man for sig selv, og det er umuligt at have hemmeligheder: ”Hvis man vil holde noget hemmeligt, så må man også holde det hemmeligt for sig selv,” tænker romanens hovedperson, Winston Smith.

Han er en del af Oceanias middelklasse, kaldet det ydre parti. Medlemmer af det ydre parti forventes at investere næsten al deres tid i fællesskabet. De bruger 60 timer om ugen på deres kontorjobs, og derudover minimum tre-fire aftener om ugen på partirelateret frivilligt arbejde. Det ses nødig, at man bruger tid alene. Ownlife, som det kaldes, er suspekt, for det kunne risikere at føre til selvstændig tankegang, hvilket er uønsket. Målet er, ganske som i *Vi*, individets udslettelse. Kritikken af det altopslugende, totalitære fællesskab havde Orwell også tidligere udfoldet i mange essays, fx *Politics and the English Language*, *Why I Write*, *Literature and Totalitarianism*, *The Lion and the Unicorn* og ikke mindst *The Prevention of Literature*.

Han mente, det var vigtigt at turde stå alene over for en stor, enig masse, og ikke lade sig presse til at falde ind i geled: ”Everything in our age conspires to turn the writer ... into a minor official, working on themes handed down from above”. Orwell sammenligner selvstændige tænkere med reformationstidens kættere. Han citerer en gammel salme:

”Dare to be a Daniel / Dare to stand alone / Dare to have a purpose firm / Dare to make it known”, og tilføjer tørt, at hvis man vil bringe denne salme up to date, skal man tilføje et ”Don’t” i begyndelsen af hver linje. ”For it is the peculiarity of our age that the rebels against the existing order, at any rate the most numerous and characteristic of them, are also rebelling against the idea of individual integrity. ’Daring to stand alone’ is ideologically criminal as well as practically dangerous.” Orwell går i rette med den tendens, han ser i tiden, til at mene at ”freedom is undesirable and that intellectual honesty is a form of anti-social selfishness.”

Den skribent, der nægter at sælge ud, bliver altid kaldt en egoist, skriver Orwell. ”He is accused, that is, of either wanting to shut himself up in an ivory tower, or of making an exhibitionist display of his own personality, or of resisting the inevitable current of history ...”

Når individualitet og selvstændig tænkning i 1984 bliver mistænkeliggjort for at være en trussel mod fællesskabet, bundet det således ikke kun i en betragtning af Sovjetunionen eller Nazityskland, men i høj grad også i Orwells egne erfaringer fra en britisk virkelighed i 1940’erne, hvor ytrings- og pressefriheden var under pres, og hvor forfattere og kunstnere forventedes at rette ind efter det gældende narrativ.

Både de indre og de ydre partimedlemmer i Oceania lever ret adskilt fra resten af befolkningen, og det ses det nødig, at de omgås underklassen, proletariatet (prollerne), som omfatter størsteparten af Oceanias befolkning. Langst de fleste af romanens personer er medlemmer af Det ydre Parti, som er den mest overvågede og slavebundne samfundsgruppe.

I modsætning til i Zamjatins Enhedsstat må man gerne stifte familie i Oceania, men familielivet er et minefelt af gensidig overvågning og frygt for at blive meldt til myndighederne af sine egne børn og ægtefæller. Tillidsfulde relationer mellem enkeltmennesker er uønskede, og målet er, at de skal helt udslettes og al kærlighed rettes mod Partiet og Big Brother, som den tilsyneladende chefideolog bag Oceania kaldes.

En familie er et fællesskab, men det er ikke et stort, maskinelt fællesskab som Partiet. Det er båret af mangefacetterede relationer mellem forskellige enkeltmennesker. I 1984 er alle relationer mellem mennesker – også relationer mellem familiemedlemmer – præget af mistro og frygt, og derfor er familien ikke længere noget kærligt fællesskab. Den er blot en brik i Partiets store altomfattende og kærlighedsløse fællesskabsmaskine.

Det er naturligvis stressende at leve i en verden, hvor man er nødt til at lægge låg på sine følelser konstant. Men det har Partiet en løsning på. Hver dag samles alle om teleskærmen til To minutters had, hvor de skriger og råber ad en film med en berømt oprørsleder, Goldstein. Den tilfredsstillende følelse af at hade i flok knytter partimedlemmerne sammen i et stærkt fællesskab, som det er så berusende at være del af, at selv ikke en systemkritiker som Winston Smith kan lade være med at lade sig opsluge

af det: ”Det frygtelige ved To Minutters Had var ikke, at man var forpligtet til at deltage, men tværtimod, at det var umuligt ikke at tage del i det.”

Det bliver åbenlyst, at den berusende følelse af at ”være en del af noget større”, sagtens kan være negativ. Skabelsen af et fælles hadeobjekt, som alle kan blive enige om at mobbe og tage afstand fra, er et magtfuldt instrument til at ensrette befolkningen og styrke det fællesskab, som partiet har brug for at skabe, hvis de vil undgå dissens og opposition.

Winston Smith arbejder i arkivet på Sandhedsministeriet. Hans job går ud på at redigere og tilskære avisartikler og historiske dokumenter, så indholdet kommer til at passe til partiets for tiden gældende narrativ, som kan skifte fra dag til dag. I det føromtalt essay *The Prevention of Literature* (1946) havde Orwell tidligere udtrykt en bekymring for presse- og ytringsfriheden, som var vokset frem hos ham i kølvandet på et møde i PEN, om hvilket han skrev: ”In its net effect the meeting was a demonstration in favor of censorship.” Den intellektuelle frihed var, mente Orwell, under angreb fra to sider: ”On the one side are its theoretical enemies, the apologists of totalitarianism”, for på den tid var der mange, der forsvarede den Stalin-ledede Sovjetunion, ”and on the other its immediate, practical enemies, monopoly and bureaucracy”.

Skribenter i den vestlige verden blev ikke aktivt forfulgt, som i Østblokken, men de havde andre vanskeligheder. Det var blevet svært at leve af at skrive, fordi folk ikke længere købte bøger. Derfor var forfatterne afhængige af støttepenge fra forskellige officielle instanser, hvilket ganske vist gav dem mulighed for at ernære sig ved deres erhverv, men også spildte deres tid og dikterede deres holdninger. På den måde blev de ikke tvunget, men dog kraftigt nudget til at opgive deres individuelle holdninger og i stedet som papegøjer gentage fællesskabets gældende narrativ.

[SPOILER]

Winston Smith bliver ”kureret” for sin selvstændige tankegang og lærer at elske Big Brother gennem mange dages effektiv tortur og psykologisk nedbrydning i det frygtede Kærlighedsministerium. Romanen slutter således med, at Winston må sande, at ikke engang tanken er fri, når det totalitære fællesskab har erobret alt.

DET ORGANISKE OG DET ORGANISEREDE FÆLLESSKAB - KALLOCAIN

Den svenske forfatter Karin Boyes roman, *Kallocain* (1940) minder slående om Orwells 1984. Orwells værk er affattet ni år efter at *Kallocain* udkom, og den kan derfor ikke have leveret inspiration til Boyes værk. Modsat kan Orwell heller ikke have været inspireret af Boye, da han ikke forstod svensk og *Kallocain* ikke blev oversat til andre sprog før i tresserne. Den sandsynligste forklaring på værkernes ligheder er, at begge forfattere formodentlig havde læst Zamjatins *Vi*.

Kallocain handler om Leo Kall, der ligesom Winston Smith og D503 er en intellektuel fra middelklassen, som gradvist kommer mere og mere i opposition til det totalitære overvågningssamfund, han lever i. Han er gift og har børn, men i lighed med Winston kan han ikke nødvendigvis stole på sin egen familie, da alle borgere i Verdensstaten vogter på hinanden.

Leo Kall er en højtstående kemiker og for så vidt meget parallel med ingeniøren D503 fra *Vi*, som Karin Boye sandsynligvis havde læst. Ligesom ham er Kall er en højt placeret videnskabsmand, som tjener den altomfattende stat med blind tiltro og beundring. Han køber fuldstændig præmissen, at individet kun er til for Statens skyld. Men ved enkelte andre menneskers mellemkomst bliver tvivlen på det statslige fællesskab gradvist undergravet hos ham. Kall er ophavsmand til stoffet kallocain, en slags sandhedsserum, der kan få folk til at røbe deres hemmelige tanker og ønsker.

Karin Boye opstiller i romanen en modstilling mellem hvad hun kalder det organiske og det organiserede. I modsætning til Zamjatin og Orwell beskriver Boye i sin roman ikke kun et undertrykkende og sjælek nusende fællesskab, men også et naturligt og givende, sjæle-opbyggende fællesskab: det organiske fællesskab. Det organiske lever sit eget uforudsigelige og ukontrollerbare liv. Det har dybe, mystiske rødder, der lever nedenunder Statens kunstige fæstningsværk.

Det organiske binder mennesker sammen i "et andet fællesskab", som er helt forskelligt fra Statens "fornuftige" og "organiserede" fællesskab. Det er uforklarligt, hvad dette "andet fællesskab" bygger på, men det føles virkeligt og naturligt, i modsætning til det statsligt organiserede fællesskab. I "det andet fællesskab" gror man sammen som individer – som forskellige, levende blade på et evigt voksende træ, i stedet for at være som mursten, der bindes sammen af statens mørtel.

Som led i sin tjeneste for Verdensstaten udfører Kall eksperimenter med kallocain på såkaldt "menneskeligt materiale", hvilket vil sige borgere, der mistænkes for at være dissidenter. En kvinde røber i sin rus, at hun er med i en slags klub, der mødes indimellem, bare for at være sammen i sådan et organisk fællesskab. Hun siger: "I (Statens lydige medsoldater) bygger udefra, vi opbygges indefra. I bygger med jer selv som sten og falder sammen udefra og ind. Vi opbygges indefra som træer, og broer vokser ud mellem os, som ikke er død materie eller død tvang. Fra os går det levende ud. I jer går det livløse ind."

(Boyes skelnen mellem det gode og det slette fællesskab er ikke den samme skelnen, som man finder i William Goldings senere værk, *Fluernes Herre* (1954), men denne roman skal alligevel kort nævnes her, da den også rummer en sondring mellem forskellige typer af fællesskaber. I Goldings roman opmales en modsætning mellem det barbariske fællesskab, hvor den enkelte er ligegyldig og underkuet, og det civiliserede, demokratiske

fællesskab, der er baseret på lov og ret, som skal hegne den enkelte og de svageste mod overgreb fra de stærke.)

Karin Boye var sekulært opdraget og havde ingen tilknytning til nogen organiseret religion, så det vil være uærligt at forcere en kristen tolkning ned over værket. Det skal dog nævnes, at man kan finde tilsvarende tanker som Boyes i Bibelen. I 1. Petersbrev beskrives de kristne som ”levende sten”, der skal lade sig ”bygge op til et åndeligt hus” (1. Petersbrev 2.4-5). I Karin Boyes korte digt, *Stenarne*, finder man en tilsvarende beskrivelse af sten, der er levende: ”Stenarna ligga och lyssna / i markens tystnad och ro. / Evigt de bida och bida / och växa i hemligt bo. / Intet kan störa deras ro, / fast världar komma och gå. / Evigt de bida och bida / och lyssna därunder på.” (Stenene ligger og lytter / i markens stilhed og ro. / Evigt de venter og venter /og vokser i hemmeligt bo. / Intet kan forstyrre deres ro, / skønt verdener kommer og går. / Evigt de venter og venter / og lytter dér nedenunder.) De voksende, roligt ventende, evige sten minder om beskrivelsen af det organiske i Kallocain.

Kallocains påstand er grundlæggende den samme som Zamjatins, at jo mere magtfuldt, det statslige fællesskab bliver, des mindre værd bliver de enkelte mennesker, som fællesskabet består af. Bogen vil således det samme som myten om Babelstårnet (1. Mosebog kap. 11), nemlig advare om, at det ikke er meningen med mennesker, at de skal udlette deres individuelle forskelle og personligheder for at bygge et koldt og hårdt fællesskab.

Ikke alt fællesskab er livgivende. Nogle fællesskaber er gode og givende. Andre er kvælende og ensrettende. Og sandt, organisk fællesskab kan ikke tvinges frem med vold og censur. Til gengæld har det styrken til – med tiden – at gennembryde hårde teglsten og asfalt.

Skabelsesnåden – en skitse

af Stig G. Rasmussen

Hvor er dine værker mange, Herre! Du har skabt dem alle med visdom, jorden er fuld af dit skaberværk ... alle har det håb til dig, at du giver dem føde i rette tid; du giver dem og de samler op, du åbner din hånd, og de mættes med gode gaver; du skjuler dit ansigt, og de forfærdes, du tager din ånd bort, og de dør og bliver til jord igen; du sender din ånd, og der skabes liv, du gør jorden ny. (Salme 104,24, 27-30).

Med salme 104's klangfulde lovsang til Gud som magten, der både skaber og opretholder livets mirakel på denne klode, og som giver det værende magten til at være til, deri bliver vi også stillet overfor en uundværlig forståelseshorisont for evangeliet. Og dermed for den kristne livstydning. Omend det er en ordnende læsning af tilværelsens komplekse grundprocesser, kaldet skabelsestanken eller -synet, som ikke er forbeholdt den kristne forkyndelse alene, men som vi et langt stykke har tilfælles med den jødedom, som netop salme 104 er udsprunget af.

I de historiske kirkelige bekendelser (Nicaenum og Apostolicum), møder vi denne forudsætning i 1.artikel om Gud som skaber af både den synlige og usynlige verden. Rimelig kortfattet kan man synes, men da begge bekendelser er udsprunget af en situation, hvor sprængstoffet lå i formuleringen af den 2.artikel (det kristologiske problem), så kan det måske forklare ordknapheden i 1.artikel. samt at dens indhold i øvrigt ansås for uproblematisk for alle involverede parter.

Det er imidlertid en situation, der radikalt har ændret sig med den moderne, irreligiøse tænknings sejrsgang i vores kulturkreds. Her er der opstået et presserende behov for at genopdage og nyformulere skabessynets indsigter og dermed få fat i nogle af de store, gennemgående betydningsstrukturer i det bibelske univers. Man kan tale om en ny nødvendighed af at få kommenteret på 1.trosartikel og samtidig få påpeget skabelsestanken og dens undertemaer som fælles gods både i Det gamle testamente (GT) og i evangelierne. Det følgende skal ses som en skitse til en sådan kommentar.

Lad os da vende tilbage til Salme 104. Det første vi i Salme 104 bemærker er universaliteten i Guds skaben. "Du har skabt dem alle" og "alle har det håb til dig". Helt uanset placering i fødekæder og lokaliteter i den for forfatteren kendte verden. Det er iøjnefaldende, når man tager i betragtning, at GT ellers er båret af en udtalt partikularisme. Ikke mindst i talen om Israels/folkets enestående status som ejendomsfolk, pagtsfolket og det udvalgte folk. Den vinkel bliver sat til side af dette "alle", som viser et aspekt af Guds virke og magt, der går ud over det partikulære. Eller måske snarere i GT lever side om side med det. I hvert fald møder vi her et træk ved talen om skabelsen, som vi skal have med os videre.

Samtidig kan vi konstatere, at Salme 104's tale om Åndens konstante virksomhed i opretholdelsen af det skabte liv, er et ekko af den første skabelsesberetning i 1.Mosebog 1,1. Også her er Ånden udfarende, den egentlige agent i den proces, der baner vejen for menneskets fremtræden på scenen. På én gang indfældet i skaberværket, der udgør de krævede forudsætninger for menneskets livsmuligheder, og samtidig angives der også noget særligt ved dette nye levevæsen. Det gives nemlig den særlige bestemmelse, at det skal leve "i Guds billede". Altså som en lignelse på Gud i barmhjertighed og gavmildhed. For derved også at kunne bidrage til skaberværkets opretholdelse. Som Guds medarbejder. Det er så at sige den på forhånd, Gudgivne mening med menneskelivet.

Det her angivne universelle træk ved skabelsen og opretholdelsen kan også komme til udtryk, når den anskues ud fra enkeltmenneskets perspektiv. Sådan som Luther så markant gør det, netop i sin kommentar til trosbekendelsens 1. artikel i Lille Katekismus, hvor han går direkte fra dette "alle" til "mig". "Jeg tror at Gud har skabt mig OG alle andre skabninger etc.", lyder det med basunklang. Igen understreges skabelsen som nutid, noget fortløbende, der derfor også inddrager lille mig, hvis liv og livsmuligheder også afhænger af, at Gud hele tiden – gennem mine egne og andres handlinger skaber min materielle og sociale omverden, samt skærmer mig, beskytter mig og sender mig hjælp og styrke til at bære det, der skal bæres.

Ja det kan, set fra Luthers vinkel, tage sig ud, som om mit og alle andres liv er lunser af lys, lyd, farver og fylde, der er skåret ud af intetheden og givet til mig/os for intet. Netop Luthers tale om at Gud skærmer og beskytter mig mod det onde åbner samtidig op for erkendelsen af livets truethed og skrøbelighed. At det også har en mørkeside. Derfor taksigelsen for at Skaberens i sin handlende Ånd er helt tæt på mig og min lille verden, for uden den nærhed ville destruktoren og intetheden få magten. "Du sender din ånd..."

Såvidt Luther i denne omgang. Men nu omtaltes jo her destruktoren og dermed den åbne flanke mod intetheden, som livet synes at have som følgesvend. Hvor kommer alt det nu fra? Ja, der synes her at gøre sig noget gådefuldt og i hvert fald uforklaret gældende. Det tætteste vi kommer en forklaring i de bibelske nøgletekster, er nok i de såkaldte urfortællinger fra 1.Mosebog. Især de tre om 1) Syndefaldet, 2) om brødrene Kain og Abel og endelig 3) om Babelstårnet.

Heraf fremgår det, at det åbenbart ikke er så enkelt at få mennesket til at indtage sin tiltænkte rolle i skaberværket. At acceptere de givne vilkår og grænser, der følger med livets gave. Ja, vi hører i Syndefalds-fortællingen, at der endda gør sig en hidtil ukendt, tredje røst gældende, der søger at drive mennesket væk fra Gud. Denne oprørstrang besvarer Gud overvejende ved defensive foranstaltninger, og hvor den trang ender kan ingen strengt taget vide. Ud over at Det ny testamente (NT) sidenhen kommer frem til, at denne "den gamle Adams" verden går mod sin ende. Selvom intet menneske kender dagen og timen.

Der er altså en underliggende konflikt mellem Gud og hans nyeste skabning. En konflikt hvis overvindelse faktisk kan ses som hovedtemaet igennem hele det bibelske univers. At der så også kan og bør peges på, at der er sprækker og risikozoner i naturens verden og kræfter, at f.eks. vulkaner, jordskælv, klimaændringer og dødelige epidemier er en del af pakken, må så noteres. Det gøres imidlertid ikke i sig selv til tema i skrifterne. Men det hører med. Er en del af denne åbne flanke mod intetheden, som skaberværket også frembyder.

Ikke at det spiller nogen stor rolle i Salme 104. Her er det udgangspunktet – som Gud siger det i omkvædet til skabelseshymnen i 1.Mosebog 1 – at det skabte er godt. Det er derfor livet som gave og den gaves storhed og overflod i variation og udtryksmåder, der her lovsynges og takkes for.

Den eneste forhindring der antydes kommer ud af Gud selv, der har sin frihed til at trække sin ånd tilbage fra skaberværket. ”Skjule sit ansigt”, som det hedder, hvorved sammenbruddet truer. Men det er ikke den udgang salmen forventer. Den sætter sin lid, at Gud vil handle og holde oppe ud af sin barmhjertigheds skabervilje.

Såvidt fremstår grundelementerne i GT's skabelsestekster og i det skabelsessyn, de sender videre til menighederne. Båret af den hovedpointe, at Gud ikke ER verden eller dens bestanddele, men virker ude fra IND I og MED sin verden. Og dermed også er at finde i den. For den, der SER.

SKABELSESTANKENS KONSEKVENSER

Vi skal i det følgende se på, hvad skabelsestanken og dermed 1.trosartikel både im- og eksplicit må føre med sig af indsigter og positioner i forhold til vores liv og handlen i verden. Som sagt ligger den opfattelse klart fra starten, at skabelsen og dermed livet på denne blå-grønne klode må ses som både godt, som en gave. Også selvom det er en gave, som både det enkelte menneske og arten har fået til låns. Det betyder igen, at livet grundlæggende ikke er mit/vores, men tilhører Skaberen og på Hans bud også min næste. Jeg har fået det for at leve det, så længe jeg bæres oppe i det, og det er endda en bunden opgave. Ikke noget med at smide gaven og opgaven fra mig i utide. Lad være sagt, at dette står i modsætning til en udbredt forståelse i de moderne vestlige kulturer, hvor de herskende ideologier netop har fået mennesker til at mene, at deres liv faktisk er deres private ejendom.

Hermed har vi allerede fået forskellen på skabelsessynet på livet og så den moderne, filosofiske tilgang trukket op. Båret som den et langt stykke af vejen er det af den erkendelsesteoretiske idealisme, der ser verden alene som mentale eller sociale konstruktioner. Verden, der i sig selv blot udgør et tilfældigt og ustruktureret kaos, der af samme grund kendetegnes ved en ubegrænset plasticitet/formbarhed.

Det ligger i dens karakter af dødt (bevidstløst cf Descartes) stof, der står til det bevidste menneskes ubegrænsede og formende/strukturerende disposition. Tænkningen bygger på ideen om eksistensen af et absolut 0-punkt, den rene begyndelse. Skal man kort beskrive det tilhørende moderne, vestlige menneskesyn, så understreger det menneskets iboende godhed og uskyld samt skabende evner. Det anses for en ubetvivlelig kendsgerning, at mennesket ud fra sine egne tilskyndelser er i stand til at begribe sig selv og sin verden, kritisk at spørge bag ved den og at videreudvikle den. Det tros dermed også, at mennesket er i stand til at kunne gennemskue konsekvenserne af sine handlinger og dermed komme i kontrol med sit (og dermed andres) liv.

Dette aksiom har selvfølgelig også præget de moderne industrisamfunds forhold til deres naturbasis. Idet naturen ofte – og til tider med god grund – dels er anskuet som en trussel, der skal underlægges den menneskelige vilje/regulering, og samtidig dels stå til det handlende menneskes uindskrænkede rådighed. Både for enkeltpersoner og især for industriherrer, teknologer og politikere, der kan ændre på, flytte rundt på, grave op af, hælde affald ud over (fortsæt selv) den verden, der er reduceret til vor ”omverden”.

Derfor opstår den dominerende ide i de moderne kulturer, at alt er ekstremt foranderligt, foreløbigt og hurtigt erstattet. Dvs. vi kan altid begynde forfra og hver ny generation kan bilde sig ind, at den er den første i verdenshistorien. Står ved et 0-punkt. Når det er værd at gøre opmærksom på denne tæknings dominans, så er det jo fordi den så tydeligt står i modsætning til skabelsessynet.

For her gælder tværtimod, hvad gamle professor Sløk i en radiosamtale for mange år siden fik sagt – citeret efter hukommelsen. Nemlig at vi mennesker hele tiden spørger efter begyndelsen. Men vi kommer aldrig tilbage til begyndelsen. For vi er aldrig uden forudsætninger.

Vi kan også sige, at vi har livet på nogle vilkår, vi ikke selv er mestre for, men som vi må leve med. Gudgivne rammer som ytrer sig både fysiologisk-genetisk og som social-etiske rammer og forpligtetheder. For først er altid ifølge denne tydning: Gud. Mens vi – i forhold til Guds handlinger – altid står i bagklogskabens og modtagerens position.

Igen kan det måske virke som et fremmedsprog i en kultur, hvor man i 200 år har fremhævet vor omverden som rene objekter. Derfor bliver også den menneskelige bevidsthed, udtrykt i valget (mit/vort valg), set som mit livs dynamiske og formende kraft. For gennem mine valg bliver jeg ”mig”, udtrykker og skaber ”mig selv” (virkelig selfmade!). F.eks i mine frie valg af kønsidentitet, ”værdier”, boligstil, forretningsmetoder m.m.

Men hvor langt holder den tænkning? For overser denne kulturelle fordom om valgets afgørende betydning ikke det, vi med den afdøde tyske filosof, Odo Marquard, kan kalde vore ”ikke-valg”? Han taler også om vore ”skæbnemæssige tilfældigheder”, som er alt det, der ikke er undergivet hverken min eller din kontrol/valg.

Helt fundamentalt, er der jo ingen af os, der har bestemt, at vi vil fødes. Ej heller at vi foruden ranglen også fik dødeligheden med i vuggen. Vi bestemte heller ikke i hvilken tidsalder, i hvilken kultur, i hvilket sprogområde, vi så dagens lys. Eller med hvilke fysiologiske, mentale eller intellektuelle dispositioner, vi var udstyret. Alt sammen unægteligt forhold, der er med til at sætte vore rammer og muligheder i livet, og som i et eller andet omfang kan blive ret så skæbnebestemmende. Forudsætninger vi i hvert fald må prøve at få det bedste ud af, både i vore valg – og også til trods for vore forspildte (eller blokerede) valgmuligheder – livet igennem. Hvortil så kommer de mennesker, der omgiver os på de givne tidspunkter, og som vi også i den grad er afhængige af og udleveret på godt og ondt til. Det Løgstrup kalder interdependensen.

Uden at tale for en kristen skabelsestanke kommer Marquard således ind i det samme erkendelsesrum, hvor der netop kan tales om de fælles og universelle vilkår. Men dertil kan vi så føje, at skabelsestanken ikke standser der. For også på anden vis gør den opmærksom på fælles rammer.

Sært nok er det i den anden af urfortællingerne, den om Kain og Abel, vi mest markant møder disse fælles forudsætninger. For overordnet set handler den jo om det første mord – vel som en konsekvens af Faldet – og – igen – den tilsidesættelse af Guds rammesætning, Kains handling udgør. For før mordet hører han jo Guds hvisken i sind og tanke om, at han skal lade sin bror være og styre synden, der står klar til at kaste sig over ham ved døren. Men Kain finder – som den første – adskillige ”gode” undskyldninger for at følge sit eget hoved og egne impulser frem for Guds/ Åndens indgivelse. Men det stopper ikke der, for Gud spørger efter mordet til hans bror. En spørger Kain affærdiger med ordene om, at han vel ikke skal være ansvarlig for sin bror. Hvad han så får at vide, at det er han i den grad. Ansvarets fordring kan han ikke krænke af sig. Og så følger dommen, klagen og dommens mildning efter urfortællingernes skema.

Hvad møder vi her? Vi møder Loven. Guds rammesættende lov for menneskelivet, der sætter enhver af os ind i et forpligtende forhold til vor næste. Her præsenteret som ”loven, skrevet i hjerterne” til forskel fra den senere kortversion på stentavler. Og den lov bor i alle hjerter, ja giver sig ud fra livet selv og de opgaver, der følger med livets gave. Det liv som altid er samliv. Man kan udvikle denne tale om ”loven i hjerterne” og angive dens centrale temaer som den konstante tilskyndelse til tillid, barmhjertighed og oprigtighed, og i stedet for om loven tale om ”suveræne livsytringer”. Det er dem, vi her taler om, vore forudgivne tilskyndelser, som er en uafrystelig del af vores skabthed. Af vores status som Guds skabninger.

MEN vi oplever også, hvordan Kain/mennesket hele tiden forsøger at smyge disse tilskyndelser og fordringer af sig, med talrige ideologiske, personligt forfængelige eller religiøse undskyldninger (jfr. Præsten og levitten i ”den barmhjertige samaritaner”). For en anden stemme hvisker også i os, destruktionens stemme, der kan få stor magt i

menneskers og hele samfunds liv. Men tilskyndelsen til at vise og give tillid, til barmhjertighedens og omsorgens gerninger og til at forkaste løgnens tilskyndelser, den er der altid. Især i den nære hverdag, hvor de fleste af os er og færdes.

Vi står altså igen over for urfortællingernes pegen på Skaberens universelle fingeraftryk på mennesket. Den moralske sans kunne vi også kalde den. Sansen for at tage vare. På de andre og livet som sådan. Som Gud hele tiden skubber til os i og hvisker til os om, og derved holder den stadige skabelse i gang. Eller hjælper med at få den i gang igen, hver gang vi eller naturens kræfter har truet med at lægge livet øde. Loven i hjerterne og på stentavler er således en del af skabelsens orden og hører dermed som udgangspunkt under 1.trosartikel og er en af livets givne forudsætninger, der danner grund under vores verden. Er den scene, menneskers tragikomiske opsætninger, som vi tilsammen kalder verdenshistorien, kan spilles på. Men samtidig bliver det også klart, at med urfortællingerne følger også talen om konsekvens.

Den følger allerede i halen på selve syndefaldsfortællingen, som sætter døden som vores grænse. Og også i de to følgende urfortællinger. For selvfølgelig har loven konsekvenser. Ellers ville den jo bare være en tom magtdemonstration. Og det er den virkelig ikke, dertil er dens karakter af værn for skaberværket for vigtig. Så vore handlinger (eller forsømmelige udeladelseshandlinger) overfor næsten er således både en læggen afstand til Gud og til vore sociale omgivelser. Og den slags får forskellige konsekvenser for alle involverede. Relationer skades eller nedbrydes og vrede, uvilje, udelukkelse m.m. følger med, og alene tilgivelse kan bringe forholdet tilbage på fode. Både Guds og de andres. Uden den breder tomheden sig, den tomhed som hævn og brutalitet alt for tit sættes til at udfylde.

Så der tegner sig et billede af livet under loven, som både udsat og samtidig beskyttet. Det ene følger det andet. Om ikke andet så dog ud fra den ide om retfærdighed, som vor moralske sans også fremkalder. "Noget for noget" er lovens logik. Både som et afvejningens princip i vore grundlæggende relationer, der sætter kompromis'ets konstante nødvendighed, når ego'erne mødes og skal afstemmes. Også selvom det betyder, at uret og overgreb i vore sociale relationer må håndteres. Og det samme gælder i forholdet til Gud. Også han må forsones og afæskes tilgivelse.

Hos jøderne sker det ved ved bønner og ofre, som de iscenesætter det ved Forsoningsfesten som en årlig, kollektiv-kultisk sonehandling. For sådan er faldets verden fuld af konflikter og modsigelser. Som alle kulturer har deres kultiske og sociale normer for at tematisere og reparere på. I al den diversitet som stammeområder og højkulturer årtusind efter årtusind frembyder, og som i GT finder sin forklaring i fortællingen om Babelstårnet. Igen er udgangspunktet (en del af) menneskehedens grænseløse ambition. Også kendt af de gamle grækere som "hybris". Man vil bygge sig op til guddommeligheden. Det er det, Gud så sætter en stopper for ved at sprede sproglig og al

mulig anden forvirring mellem menneskene. Sammen med sprogene dannes også de enkelte kulturer, hver med deres særlige kulturelle koder og sociale normer, som afløser eller modificerer hinanden gennem civilisationernes historier. Og oveni det fremstår der igen sociale subkulturer ud fra de hierarkiske ordner, som menneskelige samfund altid ender i.

Trods årtusindgamle idealer om retfærdighed glider man hele tiden tilbage til de kendte skel mellem de rige og mægtige og de fattige/ objektgjorte, og så dem – få eller mange - ind imellem. Sådan er verden svanger med konflikter og modsigelser , mange kræfter gør sig gældende, også i mennesket selv, og derfor viser livet sig gang på gang at være en balance på en knivsæg, at have den åben flanke mod intetheden, og tanken om, at det en dag må få en ende, bryder i tidens fylde frem.

Men tilbage står dog, at Gud ikke har givet op. Hvor ufatteligt det end kan forekomme. Han har ikke indtil videre ladet sit skaberværk falde i grus, men holder det oppe, taler i hjerterne, så menneskene dog gang på gang viser sig også at rumme Guds indgivelser. I al den umiddelbare venlighed, opmærksomhed, hjælpsomhed og sågar omsorg, mennesker helt spontant kan vise hinanden – især når de ikke har egne interesser og bedreværdsfølelser i klemme.

I denne ”Himmelglansen i mulde” (Grundtvig) bruger Skaberånden os alle sammen til at gå sine ærinder. Som f.eks. når Ånden gennem seksualdriften giver os børn, og deri tvinger os til at sætte et andet livsvæsens tarv over vor egen behagelighed. Ja, hele tiden kræves vi og hele tiden gøres vort liv muligt og holdes oppe, fordi Gud hele tiden sender os hjælpere og støtter. Vi kan kalde dem engle/sendebud ,selv om de godt nok ligner mennesker flest. Eller med Luther kan vi tale om ”larvae Dei”, Guds masker. Heri inkluderet markens liljer og himlens fugle, sollysets dans over fjordene, Puccinis æteriske strygere og ditto korstemmer, og ikke mindst embederne (opgaverne) som mand/hustru ,datter/søn, mor/far, bedstemor/bedstefar, ven, nabo, kollega,forbipasserende på livsvejen, alle dem, der fylder vore hverdage og gentagent fylder den Gudgivne opgave som min næste ud. Uden at de nødvendigvis tænker på, at det er det ,de gør og er. Og også ind imellem falder ud af rollen, som jeg jo selv gør det.

Men sådan arbejder Ånden konstant. I alle tider og egne. For her, i Skabelsen, taler vi om det, der forbinder os med dem, vi lever iblandt, og som gør, at vi altid som udgangspunkt skylder den anden, vi møder på vor vej, vor agtelse. Som den Guds skabning hun eller han er. Og den ret til livet og til at være mig, Gud har skænket enhver af os. Trods forskelle i fremtoning, temperament og talenter. Ja, det gælder alt levende som grundlæggende tilhører Gud. Som sagt er alt det her noget, man i forskellige kulturer har sat ord på, og som man rigtig mange steder har gjort sig tanker og visdomsskrifter om. Hvordan vi – eller i det mindste dem der er lige som os – bør omgå hinanden. Samtidig med at man i stort set alle kulturer har været klar over, at verden og livet ikke er

menneskets eget værk, men har et eller andet guddommeligt udspring. (Lige bortset fra det sidste 200 års europæiske tænkning, hvor ophavet er gjort aldeles anonymt og dybest set kaotisk.)

Men grundlæggende må vi samtidig erkende, at det med den stadige skabelse også må ses som noget indirekte og næsten ordløst og derfor beror på en tydning ("skønt ingen skabning ved dit navn, har du al verden i din favn" cf DDS 17, v.2). Simplethen fordi Skaberen jo skjuler sig bag sit værk, sine "masker". Og derfor også – set alene gennem Skabelsen/naturen – til tider kan opleves som overmåde tvetydig. For Skabelsen er, som vi så det i Salme 104, især noget Gud/Ånden GØR. Der handles og skubbes til og rettes op på, og modsigelser og skrøbeligheder dukker gang på gang op, både i naturen og i menneskers handlinger. Og sammenbruddet truer, hvis ikke Skabermagten stadigvæk opretholder livets, herunder naturens, mange, fine balancer, der samtidig konstant er under angreb.

Men HVEM, der GØR det, hvem der trods alt handler påny, skubber til, og retter op, ja, det har mennesker haft utroligt mange navne for. Indtil der bryder noget frem i et lille folk i Den nære Orient, som i verdens øjne ingenting var. Der bryder en erkendelse, en tydning, et sprog, et billede af verden og det fælles op, som stadig blev uddybet. Ikke kun som en ren fordel i de frugtbarhedsreligiøse indslag i GT's tekster eller som visdomskilde, men tværtimod også som en tale, der lægger verdens modsigelser og konfliktfelter blot. Selv dem i det gammelisraelittiske samfund selv. Og især i Biblens urfortællinger, hvor skabelsestanken omsider af Ånden selv fik sine grundlæggende indsigter formuleret i fortælleform, men også hvor – trods skabelsens storhed – konflikten mellem Gud og menneske bliver afdækket. Og hvordan dog løse den konflikt, hvordan overvinde afstanden, bringe skaberværket tættere på Gud og dermed livets kilde?

Ja, Guds første svar gik som sagt gennem det gamle Israel og siden den eftereksilske jødedom. Først i form af den "abrahamitiske" stammereligion, derefter Sinai-åbenbaringen og den tilhørende pagt mellem Jahve og folket på Moselovens grund. Og siden gennem den profetiske tradition, som forbløffende ofte synes at have været oppositionens stemme, imod Tempel- og offerkultuen og selv magthaverne. Men profeternes forkyndelse øgede dog fornemmelsen af, at der var noget galt, og at noget nyt måtte ske og forventes. Forholdet mellem Gud og menneske var fanget ind i menneskets stadige selvhævdning og sætten sig selv først (synden). Ansporet af fordærvsmagtens stemme. Der måtte ske noget nyt, den gamle pagts rækkevidde måtte udvides voldsomt. Gud måtte igen handle og denne gang ikke bare i handling, men også i ord og tale gøre sig gældende. Ord og tale som kunne høres og skabe en tydelig relation mellem Gud og menneske. Og oveni kræver svar. Fra menneskenes børn. For at give forsoningen og freden mellem Gud og menneske et sted og en chance.

SKABELSESSYNET I JESU ORD

Da er det, at Gud lader Ordet og Ånden blive kød og tage bolig iblandt os, som det siden bliver opsamlende formuleret. Enhver, der vil høre, får den mærkelige beretning om Jesus fra Nazareth, Marias søn, som julenat tager sin begyndelse, at høre. Beretningen, der møder os i evangeliernes tale om Jesu liv og hans ord, om hans frygtelige død for menneskers hænder og hans opstandelse ved Guds herligheds kraft. I det der er den endegyldige Åbenbarings sted og samtidig leverandøren af de kriterier, hvorefter Biblens (og teologiens) øvrige skrifter skal læses og bedømmes. De skal læses – bagud og fremad – gennem Kristusbegivenheden.

Da kan vi konstatere, at også skabelsessynet er en integreret del af Jesu forkyndelse. Ganske vist bruger han kun få steder ordet, men det ligger indbygget i en lang række temaer. Ikke mindst i hans lignelser. I talen om det betroede – der jo forudsætter én, der har betroet – og i talen om skyldigheden. Det forhold, at livet og vore livsmuligheder på denne jord ses som en stor gave og forvalteropgave, som vi bestandig skylder Gud tak og taknemlighed for. Også selv om gaven netop kun er givet til låns. Det ændrer ikke ved vores opgave, som følger gaven: At vi skal behandle den efter giverens hensigt, nemlig til glæde og gavn for de andre, som skabelsens lov fortæller os. Den lov, som mennesket Jesus selv levede fra dag til dag og dermed opfyldte opgaven som Gudsbilledet på jord. Samtidig med at det også er det faldne menneskes jagen efter storhed, magt og kontrol, der kommer til at koste Guds søn og Ord livet.

For også Dommen, ansvarets fordring, runger gennem Jesu liv og skæbne. Men – under over alle undere: Netop med afsæt i denne herlige og dog faldne verden er det Gud i Jesus liv og historie skaber et nyt rum, som skal stå åbent for alle mennesker. Gud skaber en ny pagt og relation mellem Sig Selv og mennesker, der hvor Jesus, Guds søn og Ord til verden, lever i sit eget ord og i menneskers ord og tanker. Det rum, der skulle få navnet ”kirken” og som skal tjene som mødestedet mellem himmel og jord, den opstandne og hans folk, midt i skabelsens og faldets verden. Og tjene til forbønnen /anrøbelser for netop den verden.

Dermed er vi endt, hvor Biblens store fortælling vil have os hen. I udråbelsen af genløsningsnåden (Regin Prenter), der møder os i 2. og 3. trosartikel, og som skal udbredes til alle folkeslagene, der skal være ”mine disciple” (for det er det, en kristen er). Hvis de altså vil. For ”Kristus tvinger ingen” og her skal der vælges, for her skal man have sig selv med.

Det handler ikke bare om en fastfrosset lære/”principper”/”kristne værdier” som hos grækerne, altså den vestlige tænkning, som man så efter lyst og behov kan gøre til sine. For det er noget, der sker og skal siges os. Igen og igen. Da skal man i Jesu følge få alt, hvad hjertet kan begære. Tilgivelse for vore svigt af vor opgave og for vor tvivl (som hører faldets menneske til), og derefter skal der skænkes os en ny begyndelse. I Jesu

nærhed og favn. Og deri skal vi finde evig fred med Gud i Hans rige, Himmerigets rige, Genkomstens rige som engang skal glide frem over denne den gamle verdens ruiner. For således taler den, den kristne livstydning. Åndens forkyndelse til dig og til mig. ”Den mark ,som blev min, var altid dog Din. Min tanke til Dig jeg ophøjer.” (DDS 728 v.2)

Anmeldelse: ny oversættelse af Markusevangeliet

af Morten Rydal

Det siger jeg dig, Egon!

Nej, sådan siger Jesus ikke i den nys udkomne prøveoversættelse af Markusevangeliet. Men det havde måske været bedre, hvis oversætterne havde ladet sig inspirere af Yvones fyndige udtryksmåde: Det siger jeg dig, Peter! I den nye oversættelse er Jesu stærke og karakteristiske ”sandelig, sandelig siger jeg jer” blevet til det fade og afblegede: ”Det er sandt, når jeg siger ...” Det duer simpelthen ikke, det er en ommer. Jesus kommer til at lyde som en lille dengsedreng, der fornærmet stamper med foden og siger: Jamen, det er altså rigtigt! Hold dog fast i det gammelkendte og majestætiske udtryk. Ingen er i tvivl om, at det er Jesus, der taler her. Og Jesus har jo så at sige mindst 500 års patent i Danmark på den udtryksmåde – men så lad ham dog beholde den!

Når det er sagt til indledning, skal jeg skynde mig at sige, at jeg faktisk er glad for prøveoversættelsen, som efter min mening flere steder er både vellykket og klarende. I hvert fald klasser bedre end den jammerlige ”Biblen 2020”. Man kan diskutere enkeltord og navne. Er det en gevinst, at Oliebjerget er blevet til ”Olivenbjerget”, at ”hovedhjørnестenen” er blevet til ”grundstenen”, at Jesu legeme i nadveren er blevet til ”Jesu krop”, at man ikke længere sætter lyset under en skæppe, men ”under en krukke” eller at ånden er ”tavs” i stedet for stum? Det skal ikke skille os ad. En ny oversættelse må gerne lave om, blot det ikke sker – for at lave om.

God oversættelseskunst finder man mange steder. Her kommer nogle hurtige eksempler: I Mk 1,19 hedder det enkelt, nutidigt og mundret, at Jakob og Johannes ”reparerede net i båden” – en fin opdatering af 1992-oversættelsen, hvor der står, at de var ”i færd med at ordne garnene”.

Levi, disciplen, sidder ikke længere i den gamle ”toldbod”, men i ”toldkontrollen” (Mk 2,14). Farisæerne og herodianerne træffer ikke længere ”beslutning om at få ham slået ihjel”. De begynder ”at konspirere mod ham for at dræbe ham” (Mk 3,6). Eller hvad med ”Peters bekendelse”: Da Jesus har spurgt disciplene, hvem folk mener, han er, spørger han Peter: ”Men hvad med jer? Hvem siger I, at jeg er” (Mk 8,29). Godt og klart dansk. Sine steder tager man sig små parafraserende friheder. Da Jesus fortæller sædemandslignelsen, siger han (4,3): ”Hør nu godt efter: Forestil jer en bonde, der gik ud for at så”. Det synes jeg faktisk er en udmærket fordanskning af den særegne græske udtryksmåde: ”Hør, se en sædemand gik ud for at så”. Det er også fint i tråd med teksten,

når det nu hedder, at tilskuerne (Mk 5,40) ”begyndte at grine” (i stedet for ”lo”) af Jesus, da han siger om Jairus afdøde datter, at hun kun ”sover”. Mundret og i godt.

Sine steder indskyder oversætterne forklarende eller uddybende ord, hvilket de generelt slipper godt fra. Et eksempel er Mk 7,2, hvor farisæerne brokker sig over, at disciplene spiser med ”urene hænder”. Det hedder nu ”rituelt urene, altså uvaskede, hænder”. Jeg synes, det kan forsvares. En note fortæller, at der på græsk egentlig står ”med almindelige hænder”. Også til det prægnante teologiske udtryk ”at fornægte sig selv” har man fundet en fin løsning. I Mk 8,34 er det glimrende oversat med ”sætte sig selv til side”. Det samme gælder ordet ”tro”, der ud fra sammenhængen lejlighedsvis oversættes med ”tillid”, f.eks. da fire mand kommer bærende med en lam mand (Mk 2,5) og Jesus ”så deres tillid”. Sådan er der mange eksempler på fin oversættelse, der alt i al gør sproget letløbende og teksten læseværdig.

Så meget desto mere mærkeligt er det, at det flere steder kniber med at få sproget til at flyde i den direkte tale. Det var ikke tilfældigt, når jeg begyndte med Jesu ”ikoniske” udtryk: ”Sandelig, sandelig”. Oversættelsen har virkelig en svaghed, når det gælder direkte tale. Den direkte tale er ellers i høj grad med til at gøre teksten levende, men i prøveoversættelsen bliver man tit bremset af klumsede, stive eller sært konstruerede udtryk. Ofte virker det, som om oversætterne partout skal skille sig ud fra 1992-oversættelse, og derfor vælger en lidt søgt udtryksmåde. Tilbage i historien om den lamme i Kapernaum fornemmer Jesus tilskuernes uvilje eller forfærdelse, hvorpå han siger: ”Hvorfor gør jeres hjerter oprør” (Mk 2,8)? En virkelig mærkelig udtryksform på dansk. Her var meningen dog klarere og mere i tråd med aramæisk billedsprog i 1992: Hvorfor tænker I sådan i jeres hjerte?

Helt galt går det i Jesu udlægning af sædemandslignelsen. Jesus har angivelig fået ansættelse som fuldmægtig i Kirkeministeriet: ”Det følgende gælder for dem ved stien” (Mk 4,15). Hele tre gange kommer dette ”det følgende”. Det er djøf-sprog og har ingen steder hjemme her. Djøf-sproget fortsætter i øvrigt i Mk 7,14: ”Hør efter, alle sammen, og forstå følgende”. Ok tak, Jesus, jeg vil lige gå hjem og slå det efter i Ligningslovens § 34 stk.12! Også i Mk 12,17 er der besked fra Kirkeministeriet. Jesu ord om Gud og kejseren er på dansk næsten et ordsprog (”Giv kejseren, hvad kejserens er ...”), men her er det blevet til en stiv omgang indskudte sætninger: ”Giv kejseren det, der er kejserens, og Gud det, der er Guds”. Jesus taler aramæisk, for pokker. Som alle semitter elsker han stærke prægnante udtryk – det mærker man ikke i dén oversættelse.

Andre steder har Jesus tilsyneladende udskiftet jobbet i Kirkeministeriet med arbejdet som religionspædagogisk medarbejder ved Folkekirkeens Undervisnings- og Videnscenter. I Mk 5,36 er Jesu myndige ord (1992): ”frygt ikke, tro kun”, blevet til en slap pædagogisk pludren: ”Du skal ikke være bange, kun tro”. Det lyder som: Altså, lille ven, du ved jo godt, at i sådan et tilfælde skal man bare tro! Den pædagogisk klingende

udtryksmåde er formentlig også smittet af på faderen til den besatte dreng (Mk 9,24). Faderen udbryder nu i sin desperation ikke længere det stærke og paradoksale: ”Jeg tror, hjælp min vantro”. Nu lyder det fra ham: ”Jeg tror, hjælp mig i min manglende tro”. Det bliver lidt for teologisk anstrengt. Manden er i affekt, han er ikke til bønnemøde i Hillsong.

Også Peter er blevet smittet. Under den sidste nadver slår han fast (Mk 14,31): ”Om jeg så skal dø sammen med dig, vil jeg aldrig nægte, at jeg kender dig”. En underlig slap og knudret formulering. Jeg gætter på, at oversætterne har besluttet, at de ikke vil bruge ordet ”fornægte”. Det lykkedes som nævnt godt i Mk 8,34, men ikke her. Peter vil udtrykke sin klippefaste trofasthed loyalitet. Hvad er der egentlig galt med ”fornægte”?

Jeg skal ikke opremse alle eksempler på stiv akavet mundtlighed. Det skulle da lige være denne her: I Mk 8,2 udtaler Jesus sig pludselig som en EU-politiker, der lige har hørt om endnu et terrorangreb på europæisk jord: ”Jeg har dybt ondt af disse mennesker”. Dybt ondt? Eller hvad med dette eksempler på decideret misforståede formuleringer, som f.eks. Mk 10,35, hvor Jakob og Johannes kommer til Jesus og kommanderer: ”Mester, vi vil have dig til at gøre, hvad vi nu beder om”. Jesus svarer pænt, men burde vel ret beset slå hælene sammen og brøle: ”Jawohl!

Med alt dette sagt, vil jeg gerne understrege, at helhedsindtrykket af prøveoversættelsen lover godt. Sagt på jysk: Den er slet ikke så dårlig. Men jeg vil dog kraftigt anbefale, at man genovervejer navnlig den direkte tale – helt særligt Jesu motto: Sandelig, sandelig siger jeg jer. Med hele to sproglige konsulenter i redaktionsgruppen for Ny Testamente, lingvisten Katrine Støiholm og forfatterinden Anne-Cathrine Riebnitzky, burde man kunne gøre det bedre.

Prædiken til 21. s.e.t.

af Maria Louise Odgaard Møller

Så fik vi åndelig oprustning for fuld udblæsning! I dagens tekster har vi hørt om rustning, brynje, sværd og skjold. Vi har hørt om en aramæisk hærfører og en kongelig embedsmand – begge to mænd, der er vant til både at udstikke ordre, men også at parere ordre, hvis de skulle få en anvisning højere steds fra. Og begge oplever de, at da de parerer ordre og gør, som der bliver sagt, så bønhøres de og det sker dem, som de ville.

Gå hen og bad dig syv gange i Jordanfloden, så bliver du rask og ren, siger profeten Elisa til hærføreren Na'aman, der er ramt af spedalskhed. Og det sker, som profeten har forudsagt; han bliver rask.

Gå hjem! Din søn lever, siger Jesus til den kongelige embedsmand, hvis søn er dødeligt syg. Og det sker, som Jesus har sagt det – manden kommer hjem og hans søn lever.

De to mænd kan vi godt kalde for troens stridsmænd. Ikke fordi de parerer ordre. Men fordi de tør lægge hele deres liv, alle deres bekymringer og deres dybeste længsler og bønner i Guds hånd. Åndelig oprustning – at iføre sig troens skjold og sværd – det er på sin vis at overgive alt til Gud; at give sig Gud i vold, som de gamle sagde.

Og siden der er tale om en hærfører og om en højtstående embedsmand, så kan vi nok godt slutte, at den magtesløshed, der ligger i at overgive alt til en anden, den har formentlig ikke ligget lige for i den måde, de hidtil har forvaltet og levet deres liv på. Og det gør det nok heller ikke for os. Også vi har det bedst med at have magten og kontrollen, viljen og evnerne til det hele i vores eget liv. Og det er først, når der sker noget voldsomt, at vi får øje på, at det i grunden er så uendeligt lidt, vi selv har magt over.

Det voldsomme, der skal ske, før vi får øje på vores grundlæggende magtesløshed i livet, kan både være af glædelig og af ulykkelig art. Er det glædeligt, kalder det på vores taknemmelighed. Det mest indlysende eksempel er, når vi får et barn. Det føles som et under af en anden verden – at sidde med sin nyfødte i armene og se ind i to mørke øjne, der ser insisterende på én som fra et helt andet sted fra. Taknemmeligheden overmander os; vi kan ikke andet end spontant at sige tak; tak for dette barn, der er givet os.

Noget af det mest ulykkelige er til gengæld, når vores barn bliver syg og trues af døden, som den kongelige embedsmand oplever. Så takker vi ikke Gud, men spørger efter meningen med det hele. I vores afmagt klager vi til Gud og vi lytter og spejder efter svar fra Gud. Og i den situation ser vi måske også klart, hvad den åndelige oprustning egentlig skal til for. For hvad er det, vi kæmper imod? Vi kæmper mod alt det, der kan true vores

og vore kæres liv. I sidste ende kæmper vi mod døden, som er den største fjende; døden, som allerede mens vi lever sætter sig dybe spor af lidelse, ulykke, bekymringer, strid og nød. Alt det, som vi her i kirken kalder for synd. Vi kæmper mod synd og død. Og når Paulus skriver i Efeserbrevet, at vi skal iføre os Guds fulde rustning, så vi kan overvinde alt og bestå, så er det ikke fordi Paulus ikke vil være ved tilværelsens grundlæggende magtesløshed, nemlig at vi ikke selv har magten, viljen, evnen og kræfterne til at vinde over synden og døden. Nej, så er det tværtimod fordi Paulus udmærket ved, at skal vi overvinde alt og bestå, så skal vi iføre os Kristus, som med sin død og opstandelse har overvundet alt ondt, selv døden, vores største fjende.

Gå hjem, din søn lever, bliver embedsmanden befalet. Men hvilken søn er der egentlig tale om? Den søn, som embedsmanden finder levende i sit hjem, det er hans egen søn. Men den søn lever på trods af døden, der truede ham, fordi en anden søn lever. Guds søn, Kristus – som også er vores søn. Ham, som vi får skænket julenat; et lille spædbarn, rakt til os fra et andet sted; fra det højeste sted, fra himlen. En Søn er givet os, lagt i hele verdens favn, og dén Søn kalder vores dybeste taknemmelighed frem. Det er ham, der efter sin død ikke var i graven, men er opstået og lever, så at også vi kan leve trods alt det, der truer os – synden og døden.

Kristi magt til at overvinde alt rækker usynligt ind i vores verden, og det er kun i troen vi kan se hans magt og tør stole på den. Men det betyder ikke, at vi ikke skal tage anfægtelsen over det onde, synden og døden alvorligt. Vi mærker stadig truslen fra den i vores helt almindelige tilværelse, og troen giver os ikke fri fra at blive ramt hårdt af livets barske realiteter, når vores børn bliver syge eller når de, endnu værre, dør fra os, ligesom vi kan miste andre af vores kære, som vi egentlig ikke kan undvære. Troen giver os ikke fri fra virkeligheden. Men den rækker os det stærkeste våben at kæmpe med, skønt troen på, at det lille spædbarn i krybben eller den døde mand på korset er det stærkeste i verden kan synes både skør, mærkelig og vanvittig.

Teologen Jakob Wolf er en af dem, der har taget det bedste livtag med disse store spørgsmål, som vi til sammen kalder for det ondes problem. Det gør han i den bog, der hedder *Jobs tårer*. Det ondes problem lyder i alt sin enkelhed: Hvis Gud er god og almægtig, hvorfor findes det onde så? Wolf opregner alle de såkaldte løsningsforslag, der har været fremsat i tidens løb. De kan groft sagt rubriceres i tre grupper: Enten at sige, at det onde ikke i virkeligheden er så ondt, at det ikke er godt for noget. Eller at sige, at Gud i virkeligheden ikke er almægtig, så han kan ikke rigtigt stille noget op overfor det onde. Eller at sige, at al ondskab i verden i sidste ende stammer fra mennesket. Alle tre løsningsforslag vil gerne frikende Gud for anklagerne mod ham. Men dermed er løsningsforslagene grundlæggende forkert tænkt, siger Jakob Wolf. For Gud skal ikke forsvares, når vi rammes af lidelse, ulykke, smerte og død. Han skal anklages, han skal råbes til og klages til. Og dette er i virkeligheden det stærkeste udtryk for tro.

Jakob Wolfs bog er mere end en god religionsfilosofisk bog. Den er også meget personlig. For Wolf har i sit liv oplevet at komme hjem en dag til den besked, at hans søn ikke lever mere, fordi hans søn, en ung mand på 20 år, mistede livet i en ulykke.

Derfor er hans lille bog så stærk. Fordi Wolf netop *ikke* kommer frem til et alment og altid brugbart svar på det ondes problem, der skulle kunne fungere som en form for automatisk trøst for alle, der rammes alt for hårdt af tilværelsens barske realiteter, nemlig at lidelse, død og ulykke findes og truer vores liv. Når ens barn ikke længere lever, så er der ingen trøst i at sige, at det nok var et hændeligt, tilfældigt uheld, at det var skæbnen eller endnu værre: karma. Der er ingen trøst i at sige, at det har Gud intet at gøre med, fordi han nok er god, men ikke så almægtig, at han kunne have grebet ind og forhindret det ulykkelige i at ske. Det er ikke engang en trøst, siger Wolf, at høre fra velmenende mennesker, at Gud er med dig nu i sorgen og smerten. Mine venner og min familie må gerne være med mig i alt det svære, skriver Wolf. Men fra Gud den almægtige forventer jeg mig ærlig talt lidt mere.

Trøsten er, at der ingen trøst er. Og der er kun ét at gøre, nemlig at råbe til Gud, klage til ham, hviske til ham i natten, insistere på at ville have et svar. Og Gud vil svare, skriver Wolf. Det ved vi fra Jobs Bog og vi ved det fra alle salmerne i Salmernes Bog i det Gamle Testamente. Alle klagesalmerne begynder med spørgsmål og klage. Så er der et ophold, et linjeskift, og så skriver salmisten: Du har svaret mig, Gud. Hvad svaret er, det ved kun den spørgende selv. Svaret, trøsten, forsikringen om, at Gud er god trods det, at det ser ud som det modsatte, når ulykken og døden rammer, det tilsiges altid den enkelte som et personligt svar fra en personlig Gud, en himmelsk Far, der forsikrer os om, at han har riget, magten, æren og ansvaret, og at hans ved sin søns fødsel i stalden julenat og ved samme søns død og opstandelse har overvundet alt ondt, alt, der truer os, ja selv vores største fjende, døden. Alt dette kan vi ikke slutte os til ud fra vores forstands logiske tænkning. Vi kan kun tage imod det med hjertet, troens sted. I troen bliver vi givet øjne og ører, der kan se dybere – kan se bag om den grumme virkelighed og helt ind i Guds væsen, som er kærlighed. Derfor kan vi overgive alt til Gud, stole på ham, give os Gud i vold. Iført troens fulde rustning kan vi overvinde alt.

På bogens bagerste flap har Wolf ladet et lille vers fra en engelsk sang trykke, som i dansk oversættelse lyder:

*Det er ikke nødvendigt, at jeg kysser dig, når vi først er dér, for alt og alle vil være ét.
Det er ikke nødvendigt, at jeg savner dig, når vi først er dér, ovre i det gamle, gyldne land.*

Gå hjem! Din Søn – Guds og vores Søn – lever, og vi skal leve ved ham. Amen.

Salmer: 745 – 441 – 318 // 321– 654 – HS 374

Maria Odgaard Møller er præst i Ryslinge frimenighed